

Dr. Stefan Glaser
Profesor Uniwersytetu Lubelskiego.

Kompetencja sądów przysięgłych.

A. Właściwość sądów przysięgłych winna się rozciągać:

1) na przestępstwa natury politycznej (bezwzględne i względne).

Lud sam o sobie stanowiący i określający swe prawa polityczne (udział w rządach) winien stać na straży swych swobód także w sądownictwie, odpierając i karcąc zamachy z którejkolwiek pochodzące strony. Przy przestępstwach politycznych strony, t. j. oskarżyciel i oskarżony podświadomie uważają własny polityczny i etyczny światopogląd za miarodajny, nie potrafią abstrahować. Przy wydawaniu sądu o postępowaniu przeciwnika, kierują się normami, które sami wprawdzie uznają, których jednak strona przeciwna nie uznaje. To samo dotyczy sędziów koronnych, których poglądy pokrywają się zazwyczaj z poglądami oskarżyciela. Oczywiście, że na tej podstawie oparty wyrok nie będzie sprawiedliwy, lecz raczej klasowy. Za sprawiedliwy będzie go można uważać tylko wówczas, jeżeli się będzie kierował taką etyczną oceną, którą uznaje ogół (lub większość) społeczeństwa. Mnogość osób do sądenia powołanych czyni prawdopodobnem, że grono rekrutujące się z różnorodnych warstw i zawodów społecznych, a nawet z rozmaitych miejscowości, składać się będzie z ludzi o przekonaniach politycznie odmiennych, — może nawet diametralnie sprzecznych, — a ta okoliczność właśnie wpłynąć może na przytłumienie zapatrywań krańcowych, stępi ostrze teoryj wywrotowych, podobnie jak niewczesne zamachy reakcji i otworzy pole do wydania możliwie obiektywnego werdyktu. Czynniki ludowy w postaci sędziów przysięgłych wydaje się najbardziej odpowiedni do spełnienia tego zadania polegającego w uznaniu winy podsądnego li tylko w tym wypadku, gdy samemu obwinionemu poczytanem być może, że miał świadomość o moralnej naganności swych poczynań.

2) na przestępstwa najcięższe, t.j. takie, które naruszają najistotniejsze dobra społeczne.

Skoro bowiem uznajemy karę za przyrodzoną funkcję społeczną (społeczny odwet czyli zemstę), przeto tam, gdzie potrzeba tej zemsty odzywa się najsilniej, należy do spełnienia tej funkcji powołać przedstawicielstwo jak najszerze, bezpośrednio z łona społeczeństwa wybrane, a takim będzie właśnie ława przysięgłych. Przestępstwa najcięższe, jako zakłócające do głębi uświęcony porządek społeczny wywołują odruchowo potrzebę silnego społecznego odwetu, a że czynnik ludowy liczebnie poważny, funkcjonujący bądź co bądź tylko wyjątkowo, a więc nie spowszedniały, otoczony aparatem skomplikowanym a uroczystym, o składzie wynikłym z losu, wyrazi ten odwet dobitniej, głośniej i bardziej imponująco, — przeto bezwarunkowo utrzymać go tutaj należy jako wyraz streszczonej a nieodwołalnej woli społecznej.

3) Następnie przekazane być mają sądom przysięgłych zbrodnie z istoty swej ogólnej mniej doniosłe, jeżeli stosunki społeczne, wśród których zostały popełnione albo pobudki indywidualne, z których początek swój wzięły, są tego rodzaju, że wymagają surowszego napiętnowania a oskarżyciel publiczny wyraźnie z tych przyczyn oddania tych spraw pod osądzenie przysięgłych zażądał (tu należeć mogą przestępstwa popełnione na tle lub w następstwie stosunków wojennych, zaburzeń społecznych, nagannych nastrojów spowodowanych agitacją wywrotową i t. p.). W tych wypadkach ma Trybunał II Instancji po wysłuchaniu oskarżyciela i obrońcy, choćby ustanowionego z urzędu, a z wykluczeniem obwinionego i wszelkiego postępowania dowodowego orzec w sposób odwołaniu nie ulegający, czy stosownie do wniosku oskarżyciela publicznego należy przekazać sprawę sądowi przysięgłych. Tu bowiem również jest wskazany silniejszy odruch społeczny, jako, że przestępstwa te godzą w interes żywotny całego narodu i objawiają w dobitny sposób antysocjalne usposobienie sprawcy. Zarazem urządzenie takie nadaje postanowieniom o właściwości sądów przysięgłych elastyczność pożądaną z tej przyczyny, że to samo przestępstwo popełnione w czasach normalnych i rzadziej się pojawiające nie wymaga tak silnej represji, jak podówczas, gdy szerzy się w sposób zastraszający i okazuje groźny zanik wszelkich zasad etycznych lub chęć wyzyskania klęsk i katastrof, jakie nawiedziły społeczeństwo.

B. Nie należy rozciągać właściwości sądów przysięgłych na przestępstwa popełnione osnową druku, o ile właściwości tej nie uzasadniają w konkretnym wypadku okoliczności wymienione pod 1) — 3).

Primo: osnową druku można dopuścić się najróżnorodniejszych przestępstw.

Secundo: o ile chodzi o obrazy honoru popełnione drukiem, to przeciw oddaniu tej kategorii przestępstw sądom przysięgłych przemawia przede wszystkim ta okoliczność, że o ile (a to zdarza się najczęściej) obraza ta ma tło polityczne, to przysięgli będą sprzyjać tej stronie procesowej, której przekonania polityczne im samym odpowiadają (sądownictwo klasowe). A dalej sądy przysięgłych nie nadają się do rozstrzygnięcia tego rodzaju spraw dlatego, ponieważ, jak praktyka wykazała, upływa zazwyczaj długi przeciąg czasu między popełnieniem odnośnego przestępstwa a rozstrzygnięciem przez sąd przysięgłych. Interes osoby obrażonej, by zapomocą wyroku honor swój ochronić, po tak długim czasie znacznie słabnie.

Tertio: O ile oddanie przestępstw popełnionych drukiem sądom przysięgłych było pomyślane jako poręczenie wolności słowa i uprzywilejowanie prasy (np. w ustawodawstwie austriackim), uważać należy taki wyjątek z pod ogólnych prawideł za zbyt znaczny, albowiem zazwyczaj ustawy zasadnicze (konstytucje) gwarantują swobodę prasy (art. 105 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 17 marca 1921).